

Mieczysław Kurzątkowski

Organizacja ochrony zabytków we Francji

Ochrona Zabytków 26/4 (103), 243-247

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ORGANIZACJA OCHRONY ZABYTKÓW WE FRANCJI

Pierwszy inspektor generalny zabytków historycznych Francji, historyk i krytyk sztuki Ludovic Vitet, objął swój urząd 29 listopada 1830 r. Tego samego dnia w Warszawie podchorążowie ruszyli na Belweder, a lud stolicy zdobył arsenał. Ta zbieżność dat obrazuje różnicę startu. Po upadku powstania listopadowego Polskę czekał jeszcze blisko stuletni okres niewoli uniemożliwiającej formowanie instytucji państwowych działających w interesie kultury narodowej, w tym także instytucji opieki nad zabytkami. We Francji tymczasem, mimo wewnętrznych przemian ustrojowych, krystalizowała się i rozwijała struktura państwowej ochrony dóbr kulturalnych, umacniana wciąż nowymi aktami prawnymi. Nawet okupacja hitlerowska nie przerwała działalności organów konserwatorskich, o czym świadczy ogłoszenie w tych latach szeregu istotnych ustaw dotyczących ratowania zabytków zniszczonych działaniami wojennymi (ustawa z 12 lipca 1941), uściślających tryb klasyfikacji (ustawa z 27 sierpnia 1941), precyzujących ochronę otoczenia zabytków (ustawa z 25 lutego 1943).

Tak więc dzisiejsza organizacja ochrony zabytków we Francji jest rezultatem blisko 150-letniej ewolucji, a jej poszczególne składniki organizacyjne i prawne dysponują doświadczeniem opartym na dziesiątkach lat nieprzerwanej praktyki. W wyniku tak długiej tradycji aparat konserwatorski Francji składa się z jednostek organizacyjnych i form instytucjonalnych powoływanych w różnych okolicznościach i podlegających przeobrażeniom w różnym czasie. I tak np. działający dziś korpus głównych architektów zabytków (*les architectes en chef des Monuments Historiques*) utworzony został w 1907 r. i ma swego poprzednika w grupie architektów specjalizujących się w dziedzinie ochrony zabytków, z których pierwszym, a zarazem najznakomitszym był powołany w 1840 r. w wieku 26 lat Viollet-Le-Duc.

Niniejsza relacja omawia tylko te zagadnienia opieki nad zabytkami Francji, które mogą być tematem pożytecznych przemysłów i dyskusji dla naszej służby konserwatorskiej, pomija natomiast aspekty cechujące się odmiennością

z racji zasadniczych różnic ustrojowych i warunków władania zabytkami. Tę odmiennność można zilustrować sposobami rozumienia pojęcia własności zabytku. W Polsce zasadnicza granica przebiega między obiektami należącymi do jednostek uspołecznionych i nieuspołecznionych. Do pierwszej grupy należą zarówno zabytki będące własnością jednostek państwowych, jak i społecznych. We Francji istnieje podział na zabytki należące do państwa i do niego nie należące, z tym że ta druga grupa obejmuje nie tylko obiekty znajdujące się w rękach posiadaczy prywatnych, lecz także samorządowych, np. gmin miejskich. Zamek w Blois, będący własnością miasta, traktowalibyśmy według naszej nomenklatury jako obiekt państwowy, natomiast we Francji zaliczony jest do zabytków nie stanowiących własności państwa, co w praktyce znajduje odbicie w ograniczonych możliwościach korzystania z rządowych środków konserwatorskich. Tego typu kwalifikacja wynika oczywiście z odmiennego systemu budżetowania.

Charakterystyczne cechy francuskiego systemu ochrony zabytków widzianego z polskiej perspektywy, to:

- 1) długotrwała centralizacja, zaskakująca przy rozległości kraju (terenowe urzędy konserwatorskie zaczęto tworzyć dopiero w 1949 r., a ich status sprecyzowano ostatecznie w 1965 r.),
- 2) celebrowanie procesu uznawania obiektu za zabytkowy,
- 3) poważna rola organów konsultatywnych i duże znaczenie ich opinii przy podejmowaniu decyzji,
- 4) instytucja funkcjonariuszy konserwatorskich, wysokiej rangi, pozostających poza ścisłym aparatem administracyjnym (*les architectes des Bâtiments de France, les architectes en chef des Monuments Historiques*), obdarzonych dużym zaufaniem i znacznymi uprawnieniami,
- 5) niektóre mechanizmy polityki kadrowej, jak obejmowanie terenowych urzędów konserwatorskich przez pracowników administracji centralnej, obsadzanie szeregu odpowiedzialnych stanowisk w drodze konkursu.

Ustawodawstwo francuskie określa dwa rodzaje zabytków: zabytek sklasyfikowany (*l'objet*

classé), zabytek wpisany do inwentarza dodatkowego (l'objet inscrit).

Klasyfikacja zabytku jest odpowiednikiem polskiego wpisania do rejestru i daje podobne skutki prawne. Poprzedzona jest długotrwałą, ściśle przestrzeganą procedurą, prowadzoną przez Zwierchnią Komisję Zabytków (La Commission Supérieure des Monuments Historiques). Na podstawie tej opinii decyzję o sklasyfikowaniu obiektu wydaje minister kultury, a w wypadku sprzeciwu właściciela — Urząd Premiera. W czasie trwania procesu klasyfikacji (l'instance de classement) obiekt nie może być zniekształcony, z tym że zakaz ten działa tylko w ciągu jednego roku od chwili zawiadomienia właściciela o zamiarze klasyfikacji.

Wpisanie do inwentarza dodatkowego następuje również na podstawie decyzji ministra, jednak wystarczająca jest tylko opinia Stałego Przedstawicielstwa Komisji Zwierzchniej (La Délégation Permanente) i nie jest potrzebne uzyskanie formalnej zgody właściciela obiektu. Wpisanie zabytku do inwentarza dodatkowego nie wymaga tak długiej procedury, jak klasyfikacja, daje podstawy do wglądu w zabytek i ochrony jego otoczenia, jednak stawianie zakazów lub żądań wymaga już sklasyfikowania obiektu wpisanego. W 1971 r. było we Francji 11 000 sklasyfikowanych zabytków nieruchomych i 70 000 ruchomych oraz 16 000 zabytków nieruchomych wpisanych do inwentarza dodatkowego. Praktyka wpisu zabytków ruchomych zarządzana została dopiero ustawą z 23 grudnia 1970 r. W ramach Ministerstwa Kultury (Ministère des Affaires Culturelles) działalnością konserwatorską zarządza Poddyrekcja Zabytków i Pałaców Narodowych (La Sous-direction des Monuments Historiques et des Palais Nationaux), istniejąca w ramach Dyrekcji Architektury (La Direction de l'Architecture). Poddyrekcja dzieli się na cztery biura:

1) Biuro Ochrony Zabytków (Le Bureau de la Protection des Monuments Historiques), zajmujące się wyłącznie zabytkami nieruchomymi. Do najważniejszych jego zadań należą: prowadzenie sekretariatów organów konsultatywnych, wykonywanie ustawy z 31 grudnia 1913 r. w zakresie klasyfikacji z urzędu i polubownej, przewodu klasyfikacyjnego, zapisów do inwentarza dodatkowego, wywłaszczeń, podział środków przeznaczonych na prace w obiektach zabytkowych wpisanych do inwentarza dodatkowego.

2) Biuro Konserwacji Zabytków Nieruchomych Sklasyfikowanych nie należących do Państwa (Le Bureau de la Conservation des Monuments Historiques Immeubles Classés n'Appartenant à l'Etat). Zajmuje się ono wykonywaniem ustawy z 31 grudnia 1913 r. w zakresie konserwacji niepaństwowych zabytków sklasyfikowanych, a przede wszystkim programowaniem prac, ich realizacją i kontrolą. Biuro ściśle współdziała z terenowym aparatem konserwatorskim.

3) Biuro Konserwacji Zabytków Sklasyfikowanych Należących do Państwa (Le Bureau de la Conservation des Monuments Historiques Classés Appartenant à l'Etat) wykonuje zadania podobne, jak biuro poprzednie. Szczególnie odpowiedzialnym jego obowiązkiem jest specjalny nadzór nad Pałacami Narodowymi, takimi jak Wersal, Fontainebleau, Luwr, rezydencje prezydenta Francji itp.

4) Biuro Dokumentacji i Zabytków Ruchomych (Le Bureau de la Documentation et des Objets Mobiliers) zajmuje się czynnościami, które w stosunku do zabytków nieruchomych wykonują trzy poprzednio wymienione biura.

Ponadto istnieją placówki obsługujące całą poddyrekcję, jak archiwa, biblioteka, dział dokumentacji, pracownie fotograficzne, laboratoria badawcze.

Wyżej przedstawiona poddyrekcja nie obejmuje jednak całokształtu problematyki konserwatorskiej. Istnieje osobna Poddyrekcja Miejsc Zabytkowych i Obszarów Chronionych (La Sous-direction des Sites et Espaces Protégés), która obok dziedzin wymienionych w samej nazwie — zajmuje się też otoczeniem zabytkowych obiektów.

Głównym organem konsultatywnym jest Zwierchnia Komisja do Spraw Zabytków (La Commission Supérieure des Monuments Historiques), mająca swe Stałe Przedstawicielstwo (La Délégation Permanente), wspomaganą z kolei przez Izby Gorliwe (Les Chambres Ardenes). Zwierchnia Komisja do Spraw Zabytków początkami swymi sięga jeszcze 1837 r. Jej obecną formę i zasady działania reguluje rozporządzenie z 11 listopada 1970 r. Komisja dzieli się na pięć sekcji:

— Sekcja I — ochrona prawna zabytków (klasyfikacja, inwentarz dodatkowy, wywłaszczenia), opinie o projektach prac w zakresie problematyki archeologicznej i estetycznej,
— Sekcja II — sprawy obszarów chronionych i otoczenia zabytków (Sekcja ta działa na rzecz Poddyrekcji Miejsc Zabytkowych i Obszarów Chronionych),
— Sekcja III — zabytki ruchome,
— Sekcja IV — zbiory naukowe,
— Sekcja V — ochrona i konserwacja organów zabytkowych.

Stałe Przedstawicielstwo jest organem Sekcji I, rozpatruje sprawy wpływające między posiedzeniami Sekcji (odbywającymi się w zasadzie raz w miesiącu) przedkłada jej wnioski w sprawie klasyfikacji oraz wnosi na obrady Sekcji te projekty prac przy zabytkach, co do których Stałe Przedstawicielstwo nie osiągnęło jednoznaczności.

Izba Gorliwa powołana została dla rozpatrzenia 3 tysięcy wniosków klasyfikacyjnych, oczekujących od wielu lat na rozstrzygnięcie. Zbiera się dwa razy w miesiącu i przygotowuje wnioski dla Stałego Przedstawicielstwa, które z kolei

przedkłada je Komisji Zwierzchniej. Od końca 1967 r. do 1971 r. Izba Gorliwa rozpatrzyła 2300 wniosków. Drugą Izbę Gorliwą powołano w 1969 r. dla spraw zabytków ruchomych.

Terenowy aparat konserwatorski stanowią regionalne urzędy konserwatorskie (Les Conservations Régionales) oraz uprawnieni architekci (Les architectes des Bâtiments de France, les architectes en chef des Monuments Historiques). Terytorialny zakres działania urzędów konserwatorskich odpowiada nie departamentom, lecz okręgom statystyczno-gospodarczym (od 2 do 8 departamentów). Reprezentują one na swym obszarze zespół agend Dyrekcji Architektury i są ich „przedłużeniem” terenowym. Na czele wielu urzędów stoją dawni kierownicy agend centralnej administracji konserwatorskiej. Ich uprawnienia obejmują: wnioskowanie w sprawach klasyfikacji lub wpisu do inwentarza dodatkowego, przyznawanie subwencji na prace konserwatorskie, przygotowanie i ogłaszanie przetargów na prace konserwatorskie, zatwierdzanie kosztorysów przygotowywanych przez głównych architektów zabytków, zezwalenie — w porozumieniu z Narodową Kasą Zabytków i Miejsc Zabytkowych (Caisse Nationale des Monuments Historiques et des Sites — w skrócie CNMHS) — na wykorzystywanie zabytków do imprez, produkcji filmów, fotografowania dla celów dochodowej publikacji.

Ponieważ środki państwowe przeznaczone na konserwację zabytków, wykonywaną przez przedsiębiorców prywatnych w obiektach niepaństwowych, kierowane są przez konserwatorów regionalnych — sprawują oni bardzo odpowiedzialne funkcje kontrolne. Dysponują w tym celu aparatem własnym oraz korzystają z pomocy Ministerstwa. Kosztorysy sprawdzane są przez: Stałe Przedstawicielstwo, Komisję Zwierzchnią lub Inspekcję Generalną. Likwidacji kosztów dokonuje własny aparat rewizyjny i rozrachunkowy. Tak więc techniczny personel konserwatorów regionalnych składa się z referentów przygotowujących materiały do klasyfikacji i wpisów do inwentarza dodatkowego, dokumentalistów, a także z weryfikatorów przetargów oraz rewidentów i likwidatorów.

Les architectes des Bâtiments de France oraz les architectes en chef des Monuments Historiques stanowią personel techniczny służby konserwatorskiej bezpośrednio uczestniczący w pracach przy zabytkach. Ogólnie biorąc ich zadania obejmują: wnioskowanie w sprawach ochrony, konserwacji, rewaloryzacji, włączenia do czynnego życia i reintegracji zabytków, obrona tych wniosków przed organami konsultatywnymi i instancjami decydującymi, wcielenie w życie uzyskanych decyzji.

Les architectes des Bâtiments de France są funkcjonariuszami w ścisłym sensie, rekruto-

wanymi w drodze konkursu. Wynagradzani są stałą pensją i pozostają wyłącznie na usługach administracji konserwatorskiej. Mogą wprawdzie podejmować się wykonywania prac u zleceniodawców prywatnych, ale ich wynagrodzenie podlega wówczas kumulacji. Obciążenie obowiązkami podstawowymi nie daje dużych możliwości podejmowania prac dodatkowych. Les architectes des Bâtiments de France przywiązani są w zasadzie do określonego departamentu i ich działalność zamyka się w jego granicach, czasami w obrębie dwóch departamentów. Obowiązani są do czuwania nad utrzymaniem w odpowiednim stanie zabytków państwowych, samorządowych i prywatnych i dysponują środkami na bieżące remonty i zabezpieczenia. Odpowiedzialni są przed konserwatorami regionalnymi i przed ministrem. Sami organizują pewne prace, nadzorują ich wykonanie, sprawdzają rachunki i przekazują je do realizacji konserwatorowi regionalnemu. Ścisłe współpracują z architectes en chef des Monuments Historiques i są łącznikami między nimi a wykonawcami. Druga ważna grupa zadań architectes des Bâtiments de France to czuwanie nad przestrzeganiem ustawodawstwa konserwatorskiego, reagowanie na przejawy samowoli, kontrola prac pod kątem ich zgodności z dokumentacją i postawionymi warunkami. Nadzór dotyczy tak samych zabytków, jak ich otoczenia. Ponadto reprezentują oni służbę konserwatorską w komisjach departamentalnych dotyczących starożytności i dzieł sztuki i są doradcami w tych sprawach. Kierują też personelem dozoru zabytki państwowe.

Les architectes en chef des Monuments Historiques powoływani są również w drodze konkursu. Nie są oni funkcjonariuszami państwowymi w ścisłym sensie i nie pobierają stałego uposażenia, wynagradzani są honorariami obliczonymi od ogólnej sumy kosztu wykonywanych robót. Mogą podejmować się prac na zlecenia prywatne, pod warunkiem, że nie będzie to ze szkodą dla podstawowych obowiązków nałożonych przez państwo. Ich zakres działania jest bardzo rozległy: współpracują przy badaniach archeologicznych, współdziałają w ochronie krajobrazu, przy konserwacji i rewaloryzacji dzieł sztuki, sprawują kontrolę nad pracami wykonywanymi przez właścicieli prywatnych. Zasadniczym jednak ich obowiązkiem jest kierowanie wielkimi pracami konserwatorskimi przy zabytkach sklasyfikowanych: sporządzanie projektów remontów, restauracji, sanacji itp., sporządzanie kosztorysów, organizacja przetargów, kierowanie pracami, przygotowywanie rozliczeń.

Niektórzy spośród architectes en chef des Monuments Historiques są również adiunktami Inspekcji Generalnej. Inspekcję z ramienia Ministerstwa Kultury sprawują: inspektorzy generalni i adiunkci Inspekcji Generalnej (les inspecteurs généraux, adjoints à l'Inspection

Générale), konserwatorzy starożytności i dzieł sztuki (les conservateurs des antiquités et objets d'Art — skrót les Conservateurs A.O.A.), inspektorzy generalni nie architekci (les Inspecteurs Generaux non Architectes), członkowie korespondencji (les Membres Rapporteurs) V Sekcji Zwierzchniej Komisji Zabytków. Nie ma obecnie odrębnych funkcjonariuszy sprawujących obowiązki inspektorów generalnych, powierzone są one siedmiu architectes en chef des Monuments Historiques, którzy wykonują je obok swych zadań zasadniczych. Należy do nich reprezentowanie Ministerstwa w komisjach, sprawdzanie projektów przygotowywanych przez innych architectes en chef, wizytowanie architectes en chef i udzielanie im konsultacji, referowanie wniosków w sprawie klasyfikacji lub wpisania do inwentarza dodatkowego, które otrzymują do zaopiniowania z Ministerstwa. Ponadto przedstawiają Zwierzchniej Komisji Zabytków i Stałemu Przedstawicielstwu projekty przygotowane przez architectes en chef wnoszone do tych organów. Należy podkreślić że brak etatowych inspektorów generalnych jest bardzo dotkliwie odczuwany przez francuską służbę konserwatorską.

Konserwatorzy starożytności i dzieł sztuki powoływani są decyzją ministra spośród osób zajmujących się zabytkami ruchomymi, spośród duchowieństwa, pracowników archiwów państwowych. Wydane niedawno akty prawne wydatnie zwiększyły ich prestiż wobec władz terenowych, zwłaszcza wobec prefektów.

Inspektorzy generalni niearchitekci zajmują się również zabytkami ruchomymi. Są oni adiunktami Inspekcji Generalnej, o określonym terytorialnie zakresie działania. W odróżnieniu od inspektorów architektów mają status urzędników rzeczywistych. Do ich głównych obowiązków należy przedkładanie III Sekcji Zwierzchniej Komisji Zabytków spraw dotyczących klasyfikacji, ochrony przed kradzieżą, rewaloryzacji i włączenia do czynnego życia (szczególnie w odniesieniu do zbiorów i kolekcji przeznaczonych do zwiedzania), a także ustalanie programów restauracji zabytków ruchomych i kontrola ich realizacji.

Członkowie korespondencji Sekcji V (les Membres Rapporteurs) zajmują się organami, zarówno jako instrumentami muzycznymi, jak i pod względem ich zabytkowych oprav. Rekrutują się spośród wybitnych muzykologów, organistów, historyków organów. Współpracują z nimi korespondenci terenowi, którzy zgłaszają swe uwagi i propozycje.

Bardzo istotną pomocą w ochronie zabytków, w ich reanimacji i w ochronie otoczenia jest działalność licznych lokalnych organizacji społecznych o zainteresowaniach ograniczonych do pewnej miejscowości lub dzielnicy. La Société d'Histoire et d'Archéologie „le Vieux Mont-

martre”, La Société des Amis du Marais, Comité d'Initiative pour l'Animation et l'Aménagement des Halles, L'Association pour la Protection des Demeures Anciennes et Paysages Aixoise (Aix-en-Provence) — to tylko kilka z setek stowarzyszeń o charakterze trwałym lub komitetów zawiązywanych dla pewnych doraźnych zadań. Bardzo często organizacje te nie mają na celu ochrony zabytków lub miejsc chronionych i działają bez porozumienia z władzami konserwatorskimi, lecz zbieżność interesów przychodzi w sukurs tym ostatnim. I tak na przykład w listopadzie 1972 r. zawiązany został Komitet Obrony Pól Elizejskich (Le Comité de Défense des Champs Elysées). Bezpośrednim bodźcem był zamiar budowy podziemnego parkingu na 650 samochodów na wysokości ulicy de Berri i obawa, że po zamianie bocznych alei na rampy zjazdowe turyści i spacerowicze opuszczą „la plus belle avenue du monde”. Argumenty obrońców nie są wcale sentymentalne. Ponieważ są nimi ludzie interesu, obliczyli już, że w sąsiedztwie istniejących dużych parkingów „George V” i „Pl. Charles de Gaulle” spadają obroty handlu i innych usług. (Sytuacja zmieniła się diametralnie — niedawno jeszcze zabiegano o parkingi, by nie dopuścić do spadku obrotów).

Zrozumienie efektywnej lub potencjalnej intratności zabytków, miejsc historycznych, atrakcyjnych krajobrazów oraz wszystkiego, co nie dzisiaj, pełna świadomość związków między przyciągającymi właściwościami tych zjawisk a obrotami usług, nawet jeśli są to zależności pośrednie, sprzyja ochronie obiektów i zespołów już cieszących się uznaniem oraz czyni skutecznymi inicjatywy rewaloryzacji i ożywienia nowych miejsc. Z tego klimatu rodzą się takie poczynania, jak protest przeciw budowie nad Loarą dwóch wież chłodniczych o wysokości 120 m w elektrowni atomowej Saint-Laurent-des-Eaux (odległość od Blois 12 km, od Chambord — 7 km, od Beaugency — 5 km), zgłoszony wobec „Electricité de France” przez mera Blois i żądający konsultacji zamierzenia ze wszystkimi mieszkańcami regionu. Mer, deputowany Pierre Sudreau, występuje w imię żywotnych interesów ludności, w której dochodach wpływ z turystyki stanowią istotną pozycję.

Czynnik rentowności zabytków odgrywa poważną rolę w działalności organizacji państwowej, jaką jest Narodowa Kasa Zabytków i Miejsc Zabytkowych (CNMHS). Względ ten jednak nie może przesłonić merytorycznych aspektów jej działalności. Jest to instytucja, której brak bardzo odczuwa się w Polsce. Powołana została w 1914 r. i pozostaje pod opieką Ministerstwa Kultury. Jej główne zadania, to upowszechnianie wiedzy o zabytkach, propagowanie i ułatwianie zwiedzania ich, rewaloryzacja i reanimacja zabytków oraz zespołów zabytkowych, gromadzenie dochodów, które mogą przynieść zabytki i przeznaczanie ich na dalszą

działalność. Rada Administracyjna CNMHS skupia osobistości bardzo wpływowe, np. przewodniczącym jest Yves Malecot, będący przewodniczącym Caisse Centrale de Crédit Hotelier, Commercial et Industriel, członkami są między innymi dyrektor budżetu w Ministerstwie Gospodarki i Finansów, generalny inspektor administracji w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, przewodniczący Union Nationale des Associations de Tourisme. Różnorodność form jej działalności jest wręcz zaskakująca: prelekcje i wykłady połączone ze zwiedzaniem (les visites — conférences), prowadzone przez przewodników z wyższym wykształceniem i w większości mówiących biegle co najmniej jednym językiem obcym, rekrutowanych w drodze konkursu; zaopatrzenie zabytków w środki audio-wizualne, ułatwiające samodzielne zwiedzanie; organizowanie pewnych usług gastronomicznych, jak np. herbaciarnie we własnych obiektach zabytkowych, zaopatrzenie zabytków w pocztówki, przezrocza, przewodniki, publikacje z zakresu historii sztuki i kultury, pamiątki; własna działalność wydawnicza i produkcja pamiątkarska; dostarczanie dokumentacji fotograficznej zabytków pracownikom naukowym, studentom, prasie, amatorom, wykonywanej na zamówienie lub z posiadanych już zasobów (zbiór negatywów liczący ponad 600 tys. pozycji); zarządzanie wystaw; organizacja spektakli „światło i dźwięk”, organizowanie festiwali artystycznych w miejscach zabytkowych, wynajmowanie zabytkowych obiektów na konferencje, bale, spotkania, imprezy itp.; zarządzanie zabytkami powierzonymi bezpośrednio pieczy CNMHS. Cała ta działalność jest odpłatna, a skala usług obejmuje zarówno usługi masowe (udział w półtoragodzinnej wycieczce-wykładzie kosztuje 3-4 fr.), jak i ekskluzywne (wynajęcie zespołu sal w Conciergerie — 12 tys. fr., przy czym dekoracja wnętrz, ich radiofonizacja lub specjalne oświetlenie liczone są dodatkowo).

Druga dziedzina działalności CNMHS, to róż-

nego rodzaju przedsięwzięcia mające na celu zagospodarowanie zabytków lub popierania inicjatyw w tym względzie: urządzenie konkursów na inicjatywy w zakresie ożywienia zabytków, organizacja dwojakiego rodzaju konkursów na prace konserwatorskie: dla właścicieli zabytków i dla grup młodzieżowych, które podejmują się prac konserwatorskich przy zabytkach (poza stroną organizacyjną CNMHS daje poważny wkład pieniężny), subwencjonowanie różnych prac konserwatorskich i uczestniczenie w zagospodarowywaniu użytkowym zabytków na cele niemuzealne, głównie turystyczno-wypoczynkowe.

Dzięki istnieniu CNMHS administracja konserwatorska Francji może skupić się na zagadnieniach organizacji ochrony dóbr kulturalnych oraz na nadzorowaniu i prowadzeniu prac konserwatorskich, otrzymując i w tych dziedzinach poważną pomoc ze strony CNMHS. Na koniec warto jeszcze wspomnieć o pewnej specjalnej formie finansowania prac konserwatorskich, którą są „ustawy-programy” (les lois — programmes), zainicjowane przez André Malraux. Ich ideą było przyjsię z wydatną pomocą ważnym i wielkim zabytkom, których potrzeb nie można było zaspokoić bieżącymi działaniami. Pierwsza „ustawa-program” przeznaczyla 180 500 000 fr. na 7 zabytków: Luwr, kompleks Inwalidów, zamki Vincennes i Chambord, katedra w Reims oraz rezydencje w Wersalu i Fontainebleau. Druga „ustawa-program”, ogłoszona w 1968 r., odeszła od zasady koncentracji charakteryzującej poprzednią, obejmując aż 100 zabytków lub zespołów kwotą znacznie mniejszą, bo wynoszącą 110 mln fr. (przy wyżkowej tendencji cen materiałów budowlanych). Bardzo istotną jej cechą jest fakt, że dotyczy — z wyjątkiem 8 obiektów — zabytków nie stanowiących własności państwa.

mgr Mieczysław Kurzątkowski
Wojewódzki Konserwator Zabytków
Lublin

PROTECTION OF CULTURAL PROPERTY IN FRANCE

Both structure and responsibilities of French authorities dealing with protection of historic monuments and cultural property, who were finally organized after a period of nearly 150 years of their continuing activities are presented in the above article.

The author discussing in detail the whole system devoted a good deal of his critical considerations to such features involved in the practice of care over the cultural property in France as: a lasting centralization of the system which may be considered as one somewhat astonishing, especially in view of a relatively big territory of that country (it must be borne in mind that final organization of the local conservators' offices in France has been adopted as late as in 1965 only); a thoroughly carried out and prolonged process of attributing a quality of historic monument to an object; an important rôle that is played by all advisory bodies as well as importance of their views and opi-

nions in decision making; a high rank of conservators, who, although they are not the stricto sensu civil servants and thus the members of state administration, are granted with both considerable amount of confidence and responsibilities (e.g. les architects en chef des Monuments Historiques); some mechanisms of personal policies as, for instance, the offering of certain posts through competitions or heading the local conservator's offices by persons coming from state administration.

In addition, the author deals with the activities of the Caisse Nationale des Monuments Historiques et des Sites, an institution greatly aiding the state authorities responsible for the care of cultural property and also with a part which is played in the field of protection of historic monuments and their utilization by the local societies and committees.